

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Μιλώντας σε ολόκληρο το έθνος με αφορμή την καταστροφή του διαστημόπλοιου Challenger, ο Πρόεδρος Ρόναλντ Ρήγκαν είπε πως η τραγωδία αυτή μας υπενθύμισε ότι:

Ολόκληρη η ανθρώπινη πρόοδος είναι ένας αγώνας ενάντια στις αντιξοότητες. Μάθαμε για άλλη μία φορά ότι αυτή η Αμερική, που για τον Αβραάμ Λίνκολν ήταν η τελευταία μεγάλη ελπίδα του ανθρώπου επάνω στη Γη, χτίστηκε με ηρωισμό και ευγενείς θυσίες... Θυμόμαστε εκείνους τους πρωτοπόρους των προηγούμενων αιώνων και τις ρωμαλέες ψυχές που πήραν κάποτε τις οικογένειες και τα υπάρχοντά τους και πέρασαν στα παρθένα εδάφη της Αμερικανικής Δύσης. Συχνά, χρειάστηκε να υποστούν τρομερές κακουχίες. Κατά μήκος του Oregon Trail¹ μπορείτε ακόμη να δείτε τις ταφόπλακες όσων έπεσαν στο δρόμο. Αλλά από τη θλίψη τους άντλησαν και τη δύναμη να συνεχίσουν το ταξίδι τους.

Ηρωισμός; Θυσίες; Κακουχίες; Θλίψη; Μα τι στο καλό σκεφτόταν επιτέλους ο Ρήγκαν;

Και ούτε κουβέντα για την αυτοεκτίμηση, την αυτοπραγμάτωση, την ομαδική ανάλυση;

Κάποιος να καλέσει αμέσως τις οργανώσεις ψυχολογικής υποστήριξης των παιδιών! Να φέρουμε εδώ τους συμβούλους και τους θεραπευτές, διότι είναι ολοφάνερο ότι πρέπει να προστατέψουμε τα παιδιά μας από τέτοιου είδους πράγματα...

Οι συνθήκες έχουν αλλάξει στην κοινωνία μας.

¹ Το Oregon Trail ήταν ο κύριος δρόμος από τον οποίο πέρασαν οι άποικοι μετανάστες στην Αμερική. (ΣΤΜ)

Με κάποιον τρόπο, ένα έθνος από ενήλικες γεμάτους αυτοπεποίθηση στους οποίους μπορούσε κανείς να βασιστεί, αντικαταστάθηκε ξαφνικά από ανθρώπους που πιστεύουν πως πρέπει να προστατεύουμε τα παιδιά μας από ολέθρια πράγματα, όπως είναι τα επιθετικά παιχνίδια με μπάλα και το κυνηγητό.

«Ένα παιδί που πάσχει από μία σπάνια ασθένεια, μπορεί να πρέπει να κλειστεί σε μία αποστειρωμένη φούσκα», έγραψε κάποτε ο Jonathan Yardley, «αλλά το να κλείνουμε ολόκληρο το σύστημα της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σε μία τέτοια φούσκα αγγίζει τα όρια της παραφροσύνης. Κι όμως, αυτό ακριβώς συνέβη».

Το σύμβολο των καιρών μας δεν είναι πάντως τόσο η αποστειρωμένη φούσκα (όπως τη γνωρίσαμε με κάποιο μάλιστα ρομαντισμό σε μερικές ταινίες επιστημονικής φαντασίας στον κινηματογράφο), αλλά μία τεράστια σαπουνόφουσκα που χωρά να κλείσει μέσα της ολόκληρη τη χώρα. Αντί να προετοιμάζουμε τα παιδιά μας για να τα βγάλουν πέρα με τις αναπόφευκτες αναποδιές και τις αντιξοότητες που θα συναντήσουν μεγαλώνοντας, οι σύγχρονες «νταντάδες» του εκπαιδευτικού μας συστήματος επιμένουν ότι πρέπει να τα φασκιάσουμε με το προστατευτικό περιτύλιγμα μίας τεράστιας φούσκας που δεν μοιάζει ούτε καν σαν αυτές με τις οποίες μπορούμε να διασκεδάσουμε σκάζοντάς τες.

Η σύγχρονη αυτή υπερπροστατευτική νοοτροπία ξεκινά με την υπόθεση ότι τα παιδιά είναι άτομα αδύναμα και ευάλωτα που πρέπει να απομονωθούν από... την ίδια τη ζωή. Όχι ήττες, όχι απογοητεύσεις, όχι επαφή με τη σκληρή πραγματικότητα. Αλλά όπως ακριβώς ένα παιδί που μεγαλώνει σε μία αποστειρωμένη φούσκα δεν αναπτύσσει καμία ανοσία στο εξωτερικό περιβάλλον, έτσι και τα παιδιά που μεγαλώνουν μέσα στις υπερπροστατευτικές σαπουνόφουσκες δεν είναι

διόλου προετοιμασμένα για τα πραγματικά συμπτώματα της ζωής: αποτυχίες, απογοητεύσεις και την ανάγκη να κάνουν επιλογές πολύ πιο κρίσιμες από το τι χρώμα θα έχει η θήκη του κινητού τους.

Από πολλές απόψεις, αυτή είναι μία από τις καλύτερες εποχές για να είναι κανείς παιδί: μία εποχή ευημερίας, τεχνολογικής ανάπτυξης και γονεϊκής επιείκειας. Πότε άλλοτε οι νέοι άνθρωποι γνώρισαν τόσο μεγάλη φροντίδα, σεβασμό και τόσα χάδια; Αλλά είναι συγχρόνως και μία από τις χειρότερες εποχές, διότι είναι αμφίβολο αν υπήρξε ποτέ μία άλλη γενιά τόσο λίγο προετοιμασμένη για τις συνθήκες της πραγματικής ζωής. Δεν αποτυγχάνουμε απλώς να διαμορφώσουμε «σκληροτράχηλα άτομα». Δεν κατορθώνουμε ούτε καν να διαπλάσουμε ενήλικες με επαρκείς ικανότητες.

Σε ένα άρθρο που δημοσιεύτηκε το 2004 στο περιοδικό «*Psychology Today*», η Hara Estroff Marano παρατηρούσε ότι αυτές οι μανιώδεις προσπάθειες να προστατέψουμε τα παιδιά από κάθε ανώμαλη προσγγείωση στην πραγματικότητα μπορεί και να ευθύνονται για την έξαρση της κατάθλιψης και των άλλων ψυχολογικών διαταραχών στη γενιά που η Jean Twing αποκαλεί «*Generation Me*». Η Marano γράφει:

«Μην έχοντας παρά ελάχιστους πραγματικά δικούς τους στόχους, τα παιδιά αποδεικνύονται ανίκανα να προσαρμοστούν με δημιουργικό τρόπο στα αναπόφευκτα σκαμπανεβάσματα της ζωής. Αυτό όχι μόνο τα ωθεί να αποφεύγουν οποιοδήποτε ρίσκο αλλά τα κάνει και ψυχολογικά ενάλωτα, εξουθενωμένα από το άγχος. Στην πορεία χάνουν την ατομική τους ταυτότητα, ένα βαθύτερο νόημα ύπαρξης και τη δυνατότητα να φέρουν κάτι σε πέρας, για να μη μιλήσουμε για το μερίδιό τους στην αληθινή εντυχία. Ξεχάστε, επίσης, εντελώς την επιμονή που δεν είναι μόνο μία ηθική αρετή

αλλά και ένα απαραίτητο προσόν για τη ζωή. Αυτό καταλήγει να είναι η συνηθισμένη, φυσιολογική πια κατάσταση για τους νέους του 21ου αιώνα. Είτε το θέλουμε είτε όχι, είμαστε στην πορεία για να δημιουργήσουμε ένα έθνος δειλών».

Ο συγγραφέας και σχολιαστής Michael Barone υποστηρίζει ότι η χώρα σήμερα χωρίζεται σε αυτό που αποκαλεί «Σκληρή Αμερική», που ενθαρρύνει τον ανταγωνισμό και τα αποτελέσματα, και σ' αυτό που αποκαλεί «Μαλθακή Αμερική», που παραχαϊδεύει και προστατεύει τα παιδιά της. Και πράγματι, μοιάζει να υπάρχει ένα αγεφύρωτο χάσμα ανάμεσα στις δύο αυτές Αμερικές.

Η μία Αμερική διδάσκει στα παιδιά της υπευθυνότητα, αυτοέλεγχο και συνέπεια. Η άλλη Αμερική καταθέτει μηνύσεις παραπονούμενη ότι τα παιδιά της υποφέρουν από κατάθλιψη, επειδή τα έδιωξαν από τη σχολική ομάδα του μπάσκετ.

Η μία Αμερική ξεπερνά τις αντιξοότητες και αναγνωρίζει πως υπάρχουν δυσκολίες και όλοι δοκιμαζόμαστε σ' αυτές. Η άλλη Αμερική πιστεύει πως μπορεί να τραυματίσουμε τον ψυχικό κόσμο των παιδιών αν διορθώσουμε τα γραπτά τους με κόκκινο μελάνι.

Εκεί όπου οι πρώτοι άποικοι έβλεπαν την Αμερική σαν μία ηλιόλουστη πολιτεία πάνω στο λόφο, η άλλη Αμερική βλέπει μόνο το ενδεχόμενο να γλιστρήσει κάποιος και να πέσει με πολλούς διαφορετικούς τρόπους, όλους πολύ επικίνδυνους.

Στο κλασικό του πια έργο «The Screwtape Letters», ο C. S. Lewis έγραφε:

«Στοχεύουμε τη σύγχρονη κατακραυγή στα ελαττώματα που πιστεύουμε πως μας απειλούν και περιορίζουμε την αποδοχή σε εκείνη την αρετή που είναι εγγύτερη προς το ελάττωμα το οποίο

θέλουμε να κάνουμε γενικό, σαν ένα είδος ενδημίας. Το παιχνίδι έγκειται στο να τους έχουμε όλους να τρέχουν πάνω-κάτω με πυροσβεστήρες στα χέρια κάθε φορά που υπάρχει συναγερμός... Οι σκληρές εποχές καιροφυλακτούσαν ενάντια στον Αισθηματισμό, οι πιο έκλυτες απέναντι στην Ευπρέπεια, οι έκφυλες ενάντια στον Πουριτανισμό...».

Υποψιάζομαι πως ο Lewis εύκολα θα αναγνώριζε τη φύση της σημερινής δημόσιας εκπαίδευσης. Παρόλο που όλα δείχνουν πως έχουμε δημιουργήσει ένα έθνος από ανόητα αντάρσκους, ικανοποιημένους από τον εαυτό τους δειλούς, χωρίς καμία επαφή με την πραγματικότητα και παντελώς άνετους για τις δοκιμασίες που τους επιφυλάσσει η ζωή, ολόκληρες λεγεώνες από παιδαγωγούς, θεραπευτές, συμβούλους, αυτόκλητους συνήγορους των υποτιθέμενων «θυμάτων», γραφειοκράτες και γονείς εξακολουθούν να αναρωτιούνται πώς θα ενισχύσουμε την αυτοεκτίμηση των νέων ανθρώπων και πώς θα κλείσουμε τον συναισθηματικό τους κόσμο μέσα σε μία προστατευτική σαπουνόφουσα.

Αυτό το βιβλίο έχει ως στόχο να αποδείξει πως ο δρόμος που πρέπει να ακολουθήσουμε για την ανατροφή των παιδιών είναι ακριβώς ο αντίθετος: αυτό που χρειάζονται σήμερα οι νέοι άνθρωποι δεν είναι περισσότερες αόριστες πανάκειες του τύπου «να είσαι ο εαυτός σου» ή «να επιδιώξεις την ικανοποίηση όσων επιθυμείς», αλλά μία επαναφορά στην πραγματικότητα που να τους κάνει να συνειδητοποιήσουν πως η ζωή δεν είναι δίκαιη, πως οι ίδιοι δεν δικαιούνται τα πάντα και πως ο κόσμος δεν πρόκειται να νοιαστεί για τα αισθήματά τους, τουλάχιστον τόσο πολύ όσο η μαμά κι ο μπαμπάς. Με άλλα λόγια, το βιβλίο αυτό γράφτηκε με πρόθεση να αποτελέσει ένα αντίδοτο στην κουλτούρα της υπερβολικής επιείκειας.

Με δεδομένα όλα τα σύγχρονα άγχη που μας βασανίζουν και τους αμέτρητους πανικούς, συμπεριλαμβανομένου του άγχους για το πώς θα αναθρέψουμε τα παιδιά μας, ίσως φανεί αντιφατικό, ακόμη και άτοπο, να λέμε ότι έχουμε γίνει ειδήμονες στο θέμα της ανατροφής των παιδιών μας. Αλλά ένας πολιτισμός θα πρέπει προφανώς να έχει γίνει ανόητα και υπερβολικά αυτάρεσκος, για να μπορεί να αφιερώνει τόσο χρόνο σε θέματα όπως το αν οι σχολικές τσάντες είναι πολύ βαριές ή αν τα παιδιά έχουν πολλή μελέτη για το σπίτι, ή ακόμη αν η βαθμολογική κατάταξη των μαθητών επηρεάζει αρνητικά την αυτοεκτίμηση κάποιων απ' αυτούς. Εκεί που όλοι σχεδόν σφάλουν είναι πως θεωρούν δεδομένο ότι έχουν εξασφαλίσει τη λύση στα μεγάλα προβλήματα.

Πέρα όμως από τα χρυσά αστέρια, τους επαίνους και τα χαρούμενα πρόσωπα, καθίσταται ακόμη πιο φανερό ότι μένουμε όλο και πιο πίσω στην προετοιμασία των νέων ανθρώπων για τις προκλήσεις των μοντέρνων καιρών. Στην Αμερική, για παράδειγμα, τα παιδιά συνεχίζουν να έχουν χαμηλότερες επιδόσεις από τα παιδιά άλλων προηγμένων χωρών στα μαθηματικά και τη φυσική, ενώ τα αποτελέσματα πρόσφατων ερευνών πάνω στις ιστορικές και λογοτεχνικές τους γνώσεις, όπως επίσης και στις γνώσεις τους σε θέματα γεωγραφίας και αγωγής του πολίτη, είναι από ανησυχητικά έως εντελώς απογοητευτικά.

Η αλήθεια όμως είναι ότι και σε άλλες χώρες του δυτικού κόσμου, όπως για παράδειγμα στην Ελλάδα, τα παιδιά δεν αποκτούν πια στο σχολείο τις γνώσεις που αποκτούσαν παλαιότερα. Αν και τα παιδιά παραπονιούνται για τον υποτιθέμενο φόρτο της εργασίας που έχουν για το σπίτι, η αλήθεια είναι ότι ελάχιστοι είναι οι μαθητές των τελευταίων τάξεων του δημοτικού ή των πρώτων του γυμνασίου που μελετούν περισσότερο από μία ώρα τη μέρα.

Τον Δεκέμβριο του 2005 έγινε μία έρευνα στην Αμερική, σε εθνικό επίπεδο, και τα αποτελέσματα ήταν απογοητευτικά. Το μορφωτικό επίπεδο του μέσου φοιτητή κολεγίου είχε πέσει σημαντικά από την προηγούμενη δεκαετία. Λιγότεροι από το ένα τρίτο των αποφοίτων κολεγίου πέτυχαν «επάρκεια» στα τεστ που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο της έρευνας. Ένα μήνα αργότερα, τον Ιανουάριο του 2006, ήρθαν ακόμη πιο άσχημα νέα: μία νέα έρευνα, αυτή τη φορά από τα Αμερικανικά Ερευνητικά Ινστιτούτα, αποκάλυψε πως η πλειονότητα των φοιτητών των κολεγίων τετραετούς φοίτησης δεν μπορούσαν να κάνουν απλά πράγματα όπως να κατανοήσουν την επιχειρηματολογία στο άρθρο μίας εφημερίδας ή να ερμηνεύσουν έναν απλό στατιστικό πίνακα.

Σε ολόκληρο τον δυτικό κόσμο, οι νέοι δεν έχουν πια τις ιστορικές γνώσεις που είχαν οι προηγούμενες γενιές· ακόμη χειρότερα, συχνά αγνοούν και τα μεγάλα πολιτικά και κοινωνικά γεγονότα των δικών τους καιρών, αγνοούν δηλαδή τι ακριβώς συμβαίνει στον κόσμο. Σπάνια διαβάζουν λογοτεχνία, ακόμη πιο σπάνια θεωρητικά βιβλία, ενώ αντικαθιστούν όλες τις μορφές δημιουργικής αξιοποίησης του ελεύθερου τους χρόνου με την παρακολούθηση τηλεοπτικών εκπομπών – που συνήθως δεν είναι ντοκιμαντέρ ή εκπαιδευτικά προγράμματα...

Στην αμερικάνικη κοινωνία, και παρά τις προειδοποιήσεις οικονομολόγων, επιχειρηματιών, εκπαιδευτικών και πολιτικών αρχηγών ακόμη ότι οι μαθηματικές και επιστημονικές γνώσεις των νέων είναι ελλιπείς, τόσο οι γονείς όσο και οι ίδιοι οι μαθητές μοιάζουν να κοιμούνται όρθιοι, αγνοώντας κάθε συναγερμό. Έτσι, μία δημοσκόπηση που πραγματοποιήθηκε στην Αμερική το 2006, έδειξε πως οι περισσότεροι γονείς πίστευαν πως τα μαθηματικά και η φυσική που διδάσκονταν τα παιδιά τους ήταν επαρκή. Και μόνο οι μισοί μαθητές γυμνασίου και

λυκείου θεωρούσαν πως η κατανόηση της φυσικής επιστήμης και η γνώση των μαθηματικών είναι προσόντα πραγματικά ουσιώδη για όποιον επιθυμεί να πετύχει στην πραγματική ζωή, τελειώνοντας το λύκειο.

Σε ποιον ακριβώς κόσμο νομίζουν ότι θα ζήσουν; Σε έναν κόσμο όπου οι τεχνολογικές εξελίξεις δεν θα έχουν καμία σημασία; Σε έναν κόσμο όπου τα μαθηματικά και η φυσική δεν θα τους είναι απαραίτητα για να βρουν καλοπληρωμένες, εξειδικευμένες δουλειές; Όπου δεν θα χρειάζεται να ανησυχούν για τον ανταγωνισμό που θα αντιμετωπίσουν από πολίτες άλλων χωρών, όπως για παράδειγμα τους Ιάπωνες που θα διαθέτουν υψηλή τεχνολογική εξειδίκευση; Ή μήπως σε έναν κόσμο όπου δεν θα τους είναι απαραίτητο να μπορούν να κατανοήσουν πολύπλοκες επιστημονικές συζητήσεις για θέματα, όπως για παράδειγμα η υπερθέρμανση του πλανήτη;

Αυτό το τσουνάμι της άγνοιας έχει βέβαια τις συνέπειές του. Σε ένα υπόμνημα του 2005, η Εθνική Ένωση Βιομηχάνων της Αμερικής, αποκάλυψε πως η συντριπτική πλειονότητα των Αμερικανών βιομηχάνων (το 90%) διαπιστώνει μία έλλειψη ικανών και καταρτισμένων υπαλλήλων, συμπεριλαμβανομένων μηχανικών και φυσικών επιστημόνων. Η έλλειψη προσόντων, προειδοποιούσε, θέτει σε κίνδυνο «την ικανότητα ολόκληρης της χώρας να είναι ανταγωνιστική σε παγκόσμιο οικονομικό επίπεδο».

Όταν επιχειρηματίες ρωτήθηκαν αν, κατά την άποψή τους, τα δημόσια σχολεία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης προετοίμαζαν σωστά τους μαθητές τους για την αγορά εργασίας, ένα τεράστιο ποσοστό της τάξης του 84% απάντησε αρνητικά. Το ίδιο προφανώς ισχύει και για τις επαγγελματικές σχολές και τα τεχνικά λύκεια σε κάποιες ευρωπαϊκές χώρες. Κι όμως, όσο εντείνεται η παγκόσμια πίεση, τόσο πιο πιεστική θα

γίνεται και η ανάγκη κάθε χώρας για επιστημονικά καταρτισμένο εργατικό δυναμικό.

Με άλλα λόγια, η ζωή πρόκειται να γίνει πολύ πιο ανταγωνιστική απ' όσο είναι ήδη.

Τα ολοένα αυξανόμενα ποσοστά ανεργίας καθιστούν πολύ δύσκολη την αναζήτηση εργασίας από νέους χωρίς επιστημονική κατάρτιση και επαγγελματικά προσόντα. Τα πτυχία δεν αρκούν πια για να εξασφαλίσουν μία καλή θέση, πόσο μάλλον όταν το ποσοστό των ανέργων πτυχιούχων συνεχώς αυξάνεται. Αυτό που θα κρίνει το επαγγελματικό μέλλον ενός ανθρώπου δεν είναι τόσο τα τυπικά προσόντα όσο τα ουσιαστικά, αφού η αξιολόγηση θα γίνεται πια κάτω από πολύ σκληρές συνθήκες ανταγωνισμού και ο καθένας θα καλείται να αποδείξει στην πράξη και από την πρώτη στιγμή ότι διαθέτει την τεχνική γνώση, την ικανότητα και την εξειδίκευση ώστε να προτιμηθεί από έναν εργοδότη.

Όσον αφορά στην αμερικάνικη αλλά και την παγκόσμια πραγματικότητα, ο Graig Barrett, διευθύνων σύμβουλος της Intel, παρατήρησε κάποτε ότι «δεν μπορούμε να φέρουμε τρία δισεκατομμύρια ανθρώπους στην παγκόσμια οικονομία από τη μια μέρα στην άλλη, χωρίς τεράστιες συνέπειες, και μάλιστα από χώρες (όπως είναι η Ινδία, η Κίνα και η Ρωσία) με πλούσια εκπαιδευτική κληρονομιά».

Αλλά το πρόβλημα δεν είναι απλώς ότι οι νέοι άνθρωποι στερούνται των απαραίτητων ακαδημαϊκών προσόντων για να είναι ανταγωνιστικοί· είναι αποδεδειγμένο ότι τους λείπουν οι απαραίτητες αξίες και ότι δεν υιοθετούν σωστές στάσεις και συμπεριφορές. «Ακόμη κι αν τα σχολεία τα κατάφερναν καλά με τον παραδοσιακό τους ρόλο, που είναι να βοηθούν τα παιδιά να αποκτήσουν μαθηματικές και γραμματικές γνώσεις, και επιστημονικές δεξιότητες», τόνιζε η αναφορά της Αμερικανικής

Εθνικής Ένωσης Βιομηχάνων, «αυτό δεν θα απάλλαζε τους εργοδότες από τη μεγαλύτερη και πιεστικότερη έγνοια τους – την αναγκαιότητα για προσέλευση στη δουλειά, για συνέπεια και εργασιακή ηθική».

Με άλλα λόγια: *να εμφανίζεστε στο χώρο εργασίας σας την ώρα που πρέπει, να έχετε τη σωστή στάση και να έχετε τη βούληση να εργαστείτε σκληρά.* Η έλλειψη των βασικών αυτών προσόντων κάνει ακόμα πιο ξεκάθαρη την άποψη πως τα σχολεία έχουν ένα μέρος μόνο της ευθύνης για την κατάντια των παιδιών μας· οι γονείς και ο πολιτισμός μας στο σύνολό του, έβαλαν επίσης το χέρι τους στη διαμόρφωση μίας εγωκεντρικής, αποπροσανατολισμένης γενιάς της οποίας οι προσδοκίες και η αίσθηση πως δικαιούται τα πάντα, είναι εντελώς εκτός πραγματικότητας.

Έτσι, δεν αρκεί να αλλάξουμε απλώς το εκπαιδευτικό σύστημα: πρέπει να αλλάξουμε ολόκληρη τη νοοτροπία και την κουλτούρα που καθιέρωσαν σχολεία τόσο ακατάλληλα για να προετοιμάσουν τους νέους για τον πραγματικό κόσμο. Και ακριβώς επειδή το πρόβλημα εκτείνεται και πέρα από τα σχολεία, η ζημιά δεν είναι μόνο οικονομική. Έχουμε όλο και περισσότερες ενδείξεις πως αυτή η γενιά, η κλεισμένη μέσα σε μία πολύχρωμη φούσκα, αντιμετωπίζει μεγάλες δυσκολίες σε πολλές από τις κύριες προκλήσεις της ζωής, όπως είναι οι σχέσεις με τους άλλους ανθρώπους ή η ουσιαστική υπευθυνότητα, το να μπορεί δηλαδή κάποιος να αναλαμβάνει την προσωπική ευθύνη της διάκρισης του σωστού από το λάθος. Αλλά αυτή η γενιά στερείται μίας αξιόπιστης και αντικειμενικής ηθικής πυξίδας. Και παρά τις μεγάλες προσπάθειες των ενηλίκων να κρατήσουν αυτή τη γενιά απρόσβλητη, περιβάλλοντάς τη με περιποιήσεις και φροντίδες, υπάρχουν ενδείξεις πως πολλοί νέοι άνθρωποι είναι όλο και περισσότερο δυστυχημένοι και

δυσारेστημένοι. Οι υπεύθυνοι των κολεγίων και των πανεπιστημίων αναφέρουν πως η σοβαρότητα των ψυχολογικών και διανοητικών διαταραχών που αντιμετωπίζουν οι σπουδαστές και οι φοιτητές, συμπεριλαμβανομένης της κατάθλιψης, του παθολογικού άγχους και των διατροφικών διαταραχών αυξάνεται συνεχώς από τη δεκαετία του '80 και έπειτα.

Για πολλά παιδιά που μεγάλωσαν σ' ένα τέτοιο υπερπροστατευτικό περιβάλλον, η ζωή καταλήγει να γίνεται απογοητευτική, κάποτε ακόμη και να τα συντρίβει. Μπήκαν στον πραγματικό κόσμο με υπερβολικά διογκωμένες προσδοκίες αλλά εφοδιασμένα με εργαλεία εντελώς ανεπαρκή για να τα βοηθήσουν να αντεπεξέλθουν στις αναπόφευκτες αντιξοότητες της ζωής και στην απότομη προσγείωση. Εξ ορισμού, οι προσδοκίες μπορούν να είναι απεριόριστες, ειδικά όταν δεν έχουν δοκιμαστεί στον πραγματικό κόσμο· έτσι, οι απογοητεύσεις και οι διαψεύσεις είναι σχεδόν αναπόφευκτες.

Με άλλα λόγια, φουσκώνοντας τα μυαλά των νέων με σαχλαμάρες του τύπου «να νιώθετε πάντα καλά» και «να είστε ΟΚ με τον εαυτό σας», οι «νταντάδες» της εκπαίδευσης τους προετοίμασαν για να αποτύχουν σε όλους τους τομείς: τον εκπαιδευτικό, τον οικονομικό και τον συναισθηματικό. Μία σχετικά πρόσφατη έρευνα αποκάλυψε πως οι νέοι, μεταξύ δεκαοκτώ και είκοσι πέντε χρόνων, στην πλειονότητά τους πίστευαν πως το να γίνουν πλούσιοι και διάσημοι ήταν ο σημαντικότερος σκοπός της γενιάς τους. Η επαφή με την πραγματικότητα θα σταθεί ένα σκληρό πλήγμα γι' αυτή τη γενιά που μεγάλωσε με την αυταπάτη ότι είναι κάτι το ξεχωριστό, έχοντας μη ρεαλιστικές προσδοκίες.

Αν όλα αυτά σας φαίνονται υπερβολικά σκληρά, ζητώ συγγνώμη. Η πρόθεσή μου είναι, παρόλα αυτά, καλή: θέλω να βοηθήσω τους νέους ανθρώπους να προετοιμαστούν για να

γίνουν υπεύθυνοι, ανταγωνιστικοί, αξιόπιστοι, με εμπιστοσύνη στον εαυτό τους, ανεξάρτητοι, να γίνουν άτομα με πραγματικούς στόχους, εξοπλισμένα με τα εσωτερικά εφόδια και τις νοητικές δυνατότητες που θα τους επιτρέψουν να αντισταθούν στο ψέμα και τις κολακείες του κόσμου στον οποίο πρόκειται να ενταχθούν. Προσπάθησα να ομαδοποιήσω τους κανόνες κατά κάποιον τρόπο ανάλογα με το θέμα τους, όμως δεν είναι απαραίτητο να διαβαστούν με τη σειρά και κάποιοι ίσως αλληλοκαλύπτονται. Κάποιοι θα σας φανούν πιο σημαντικοί από άλλους, ενώ κάποιοι άλλοι εντελώς προσβλητικοί. (Δείτε τότε τον Κανόνα 21: «Σας πρόσβαλαν; Και λοιπόν; Όχι, αλήθεια, και λοιπόν;») Ανάμεσα στις σύγχρονες «νταντάδες» της εκπαίδευσης, σίγουρα θα ακουστούν κραυγές αποτροπιασμού και αγανάκτησης.

Όπως, όμως, παρατήρησε κάποτε ο H. L. Mencken, «Σε όλες τις εποχές εγείρονται φωνές διαμαρτυρίας από ντελικάτους ανθρώπους ενάντια στην καυστικότητα της κριτικής, ειδικότερα μάλιστα της κοινωνικής κριτικής. Είναι οι ίδιοι ακριβώς άνθρωποι που, όταν πέφτουν άρρωστοι με μαλάρια, προτιμούν ένα γιατρό που τους συνταγογραφεί αντί για κινίνο καραμελίτσες».

KANONES

Η ζωή δεν είναι δίκαιη.
Πάρτε το απόφαση.

Ο μέσος έφηβος χρησιμοποιεί τη φράση: «Αυτό δεν είναι δίκαιο» 8,6 φορές τη μέρα. Τα παιδιά «έκλεψαν» τη φράση από τους γονείς τους καθώς την έλεγαν τόσο συχνά ώστε πείστηκαν και οι ίδιοι πως η γενιά τους πρέπει να ήταν η πιο ιδεαλιστική που υπήρξε ποτέ. Όταν οι ίδιοι αυτοί γονείς άρχισαν να το ακούν από τα δικά τους παιδιά, τότε ακριβώς κατάλαβαν τον Κανόνα 1.

Το να αναγνωρίζεις ότι η ζωή δεν είναι δίκαιη είναι μία επαναφορά στην πραγματικότητα. Οι τυφώνες, τα τσουνάμι, οι κάθε λογής μάστιγες, οι σεισμοί και οι λιμοί δεν είναι δίκαιοι. Ακόμη και η Γενετική δεν είναι δίκαιη. Οι καλοί δεν κερδίζουν πάντοτε. Δεν είναι δίκαιο να είναι κάποια παιδιά ψηλότερα από τα άλλα, να ολοκληρώνουν την εφηβεία τους νωρίτερα ή να μπορούν να καταναλώνουν ολόκληρα κιλά παγωτού χωρίς να παίρνουν ούτε γραμμάριο. Δεν είναι δίκαιο που η μέση, δευτεροκλασάτη κατά τη γνώμη σας, ατάλαντη διασημότητα της σόουμπιζ κερδίζει περισσότερα χρήματα

από όλους μαζί τους καθηγητές μαθηματικών και φυσικοχημείας στο σχολείο σας, και δεν είναι δίκαιο όταν ο αργόστροφος κόλακας αρπάζει την καλή δουλειά – για να μη μιλήσουμε για τα υψηλόβαθμα κρατικά στελέχη.

«Η ζωή δεν είναι δίκαιη», παρατήρησε ο συγγραφέας Edward Abbey. «Και δεν είναι δίκαιο που η ζωή δεν είναι δίκαιη».

Δεν μπορείτε να ελέγξετε την αδικία που επικρατεί στον κόσμο. *Αυτό το οποίο μπορείτε να ελέγξετε είναι ο τρόπος με τον οποίο αντιδράτε σ' αυτήν.* Το πώς θα αντιδράσετε είναι αυτό που θα καθορίσει τι είδους άνθρωπος θα γίνετε. «Μπορούν να στερήσουν από έναν άνθρωπο τα πάντα», έγραψε ο επιζήσας από στρατόπεδο συγκέντρωσης Victor Frankl, «εκτός... από την έσχατη ανθρώπινη ελευθερία – να επιλέξει κάποιος τη στάση του απέναντι στις όποιες περιστάσεις, να επιλέξει τον δικό του δρόμο».

Συνήθως, τα παράπονα σχετικά με την αδικία δεν έχουν καμία πραγματική σχέση με τη δικαιοσύνη, αλλά είναι απλώς μία αντίδραση στο γεγονός ότι ανακαλύπτετε πως πρέπει να αναλάβετε την ευθύνη για την ίδια σας τη ζωή· πως είστε υπεύθυνος για τις πράξεις σας· πως οι επιλογές σας έχουν συνέπειες· πως πρέπει να εργαστείτε για να κερδίσετε χρήματα· πως πρέπει να επιδιορθώσετε κάτι που σπάσατε· πως δεν θα έχετε την αμοιβή που άλλοι κέρδισαν με τον ιδρώτα τους την ώρα που εσείς παίζατε βιντεοπαιχνίδια. Τίποτα απ' όλα αυτά δεν είναι αληθινά άδικο.

Μέρος του προβλήματος είναι πως τόσο πολλοί νέοι άνθρωποι έχουν τη βεβαιότητα πως είναι ιδιαίτεροι – αυτό ακριβώς άκουγαν για χρόνια ολόκληρα να τους λένε. Νομίζουν ότι αξίζουν και ότι έχουν κατοχυρωμένο δικαίωμα σε όλες τις ευκαιρίες για να δείξουν το μέγιστο των δυνατοτήτων τους και όλα τα προνόμια που συμβαδίζουν με το ότι νιώθουν τόσο καλά

για τον εαυτό τους. Κάποιοι ζούσαν με την εντύπωση ότι το «κυνήγι της ευτυχίας» σήμαινε πως θα κατέληγαν να βγουν ραντεβού με την Τζέσικα Άλμπα, να κερδίσουν στο X-Factor και να οδηγούν μία Πόρσε. Θα χρειαστεί να συνηθίσουν στην απογοήτευση.

Στο μεταξύ, όταν δεν παίρνουν όλα όσα περιμένουν, τους φαίνεται... τόσο άδικο. Αλλά το να αποτύχετε να αποκτήσετε όλα όσα επιθυμούσατε δεν είναι άδικο. Η απογοήτευση είναι κι αυτή μέσα στη ζωή και όχι ένα σημάδι ότι ο κόσμος σας απορρίπτει. Η πείνα στον κόσμο είναι άδικη. Το AIDS είναι άδικο. Το να μην μπορείτε να πάτε στο εμπορικό κέντρο με το μοδάτο σκισμένο και βρόμικο μπλουζάκι σας δεν είναι. Το ότι γεννιέστε έχοντας το μερίδιό σας στο εθνικό χρέος της χώρας είναι άδικο· το ότι πρέπει να κλείσετε τη Lady Gaga ώστε όλοι οι άλλοι που ζουν στο ίδιο μ' εσάς σπίτι να μπορέσουν να κοιμηθούν, δεν είναι. Έχετε, λοιπόν, μία επιλογή: μπορείτε είτε να ενωθείτε κι εσείς με το χορό όλων αυτών που διαρκώς κλαψουρίζουν είτε να αναγνωρίσετε ότι πρέπει να αναλάβετε την ευθύνη για τη ζωή σας και να μάθετε να το αντιμετώπιζετε αυτό.

Δυστυχώς, με το να κρατάμε τα παιδιά φυλακισμένα σε μία πολύχρωμη σαπουνόφουσκα για τόσο μεγάλο χρονικό διάστημα της ζωής τους δεν τα προετοιμάζει πραγματικά για να τα βγάλουν πέρα με την αδικία. Κάποιοι φίλοι θα σας εγκαταλείψουν, θα δείτε καλούς ανθρώπους να αρρωσταίνουν, διάσημους αθλητές να παθαίνουν ανεπανόρθωτες βλάβες στα γόνατα και κόμπανους να κερδίζουν το λαχείο την ίδια στιγμή που ένας πολλά υποσχόμενος φυσικός, ακριβώς στο ξεκίνημα της σταδιοδρομίας του, καταβάλλεται από μία ανίατη ασθένεια που τον παραλύει και καταστρέφει κάθε δυνατότητά του για μία φυσιολογική ζωή.

Ο Στήβεν Χόκινγκ δεν γεννήθηκε σε αναπηρική πολυθρόνα. Ο περίφημος φυσικός υπήρξε κάποτε ένα παιδί δραστήριο,

και μπορεί να μην ήταν καλός στα παιχνίδια με την μπάλα, αποδείχθηκε όμως ικανός να ασχοληθεί με την κωπηλασία όταν πήγε στο Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης, σε ηλικία δεκαεπτά ετών. Ήταν ένας από τους πιο λαμπρούς φοιτητές του Πανεπιστημίου –ήδη αναγνωρισμένος σαν μία αυθεντία– αλλά στο τρίτο έτος ο Χόκινγκ άρχισε να παρατηρεί πως γινόταν όλο και πιο αδέξιος και κάποιες φορές σκόνταφτε και έπεφτε χωρίς κανένα λόγο.

Λίγο ύστερα από τα εικοστά πρώτα του γενέθλια, απευθύνθηκε σε έναν ειδικό ο οποίος ξεκίνησε μία σειρά ιατρικών εξετάσεων ώστε να ανακαλύψει τι συνέβαινε στον Χόκινγκ. Οι γιατροί δεν ήταν σε θέση στην αρχή να του πουν από τι έπασχε παρά μόνο ότι απέκλειαν τη σκλήρυνση κατά πλάκας. Του είπαν ότι είχε μία σπάνια ασθένεια, ότι θα χειρότερευε και ότι δεν υπήρχε καμία θεραπεία.

«Η συνειδητοποίηση πως είχα μία ανίατη ασθένεια που ήταν πιθανό να με σκότωνε μέσα σε λίγα χρόνια, ήταν ένα μικρό σοκ» έγραφε αργότερα ο Χόκινγκ. «Πώς ήταν δυνατόν κάτι τέτοιο να συμβαίνει σ' εμένα; Γιατί θα έπρεπε να δεχτώ τέτοιο πλήγμα;»

Πώς μπορεί η ζωή να είναι τόσο άδικη;

Αλλά στο διάστημα της παραμονής του στο νοσοκομείο, ο Χόκινγκ είδε ένα αγόρι να πεθαίνει από λευχαιμία στο διπλανό κρεβάτι. «Σαφώς», κατέληξε, «υπήρχαν άνθρωποι που ήταν σε χειρότερη κατάσταση από μένα. Τουλάχιστον εμένα η κατάστασή μου δεν με έκανε να νιώθω άρρωστος. Από τότε, όποτε νιώθω την τάση να λυπηθώ τον εαυτό μου, θυμάμαι εκείνο το αγόρι».

Αλλά επιδεινώθηκε. Η φυσική του κατάσταση χειρότερευε σταδιακά. Έβλεπε εφιάλτες ότι τον εκτελούσαν ή ότι θυσίαζε τη ζωή του για να σώσει άλλους.

«Αλλά δεν πέθανα», έγραψε. «Στην πραγματικότητα, παρόλο που ένα σύννεφο κρεμόταν πάνω απ' το μέλλον μου, ανακάλυψα προς μεγάλη μου έκπληξη ότι απολάμβανα τη ζωή πολύ περισσότερο τώρα απ' ό,τι στο παρελθόν». Τη στιγμή ακριβώς που η φυσική του δύναμη εξασθενούσε, η επιστημονική του φήμη άρχισε να αυξάνεται και συγχρόνως αρραβωνιάστηκε με τη μελλοντική του σύζυγο. «Εκείνος ο αρραβώνας άλλαξε τη ζωή μου», θυμόταν αργότερα. «Μου έδωσε ένα λόγο για να ζω».

Μετά το 1974, ωστόσο, ο Χόκινγκ δεν ήταν πια σε θέση να φάει μόνος του ή να σηκωθεί από το κρεβάτι και να ξαπλώσει πάλι. Ακόμη κι έτσι όμως, κατόρθωνε να συνεχίζει το επιστημονικό έργο του.

Αλλά το 1985 ο Χόκινγκ υπέστη ένα ακόμη πλήγμα. Έπαθε πνευμονία και προκειμένου να σώσουν τη ζωή του, οι γιατροί αναγκάστηκαν να κάνουν τραχειοτομή, μία επέμβαση για να ανοίξουν άμεση δίοδο για τον αέρα μέσα από το λαιμό, περνώντας έναν κάθετο σωλήνα στην τραχεία. Ο Στήβεν Χόκινγκ, που τόσα πολλά υπέφερε και τόσα πολλά έχασε, έχασε πια για πάντα και τη δυνατότητα να μιλά και πλέον χρειαζόταν ολόκληρο το εικοσιτετράωρο τη φροντίδα νοσοκόμου. Θα έπρεπε να περάσει όλη του τη ζωή σε μία αναπηρική πολυθρόνα, σωματικά ανήμπορος.

Για ένα διάστημα, ο μοναδικός τρόπος με τον οποίο ο λαμπρός αυτός επιστήμονας μπορούσε να επικοινωνήσει, ήταν σχηματίζοντας τις λέξεις, ένα γράμμα τη φορά, ανασηκώνοντας τα φρύδια του όταν του έδειχναν το σωστό γράμμα πάνω σε έναν πίνακα με το αλφάβητο. Τελικά, κατόρθωσε να χρησιμοποιήσει έναν μικρό υπολογιστή και ενσωματωμένο συνθεσάιζερ ομιλίας ώστε να επικοινωνεί. Τα χρησιμοποίησε επίσης για να γράψει ένα βιβλίο, δεκάδες επιστημονικών εργασιών, ακόμη και δημόσιες διαλέξεις.

Ο Χόκινγκ είναι σήμερα ίσως ο πιο φημισμένος φυσικός στον κόσμο. Έχει τρία παιδιά, ένα εγγόνι και δώδεκα τιμητικούς τίτλους· είναι εταίρος της Βασιλικής Εταιρείας και μέλος της Εθνικής Ακαδημίας Επιστημών των Ηνωμένων Πολιτειών. Έχει επίσης λάβει πολλά βραβεία, μετάλλια και διακρίσεις.

Όταν ρωτήθηκε τι ένιωθε για την αναπηρία του και τις τραγικές αναποδιές της ζωής του, ο Χόκινγκ αποκρίθηκε:

«Δεν δίνω και μεγάλη σημασία. Προσπαθώ να ζω μία φυσιολογική ζωή όσο αυτό είναι δυνατό, και να μη σκέφτομαι την κατάσταση μου ούτε να στενοχωριέμαι για τα πράγματα που με εμποδίζουν να κάνω, τα οποία δεν είναι πια και τόσο πολλά». [Η έμφαση είναι δική μας]

Ο Χόκινγκ δεν παραπονιέται που η ζωή είναι άδικη. Πώς φαντάζει ο σωρός των προβλημάτων σας δίπλα στον δικό του;